

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

REDACTIONEEL

Zzp'er tegen wil en dank of juist uit volle overtuiging?

*Wendy Smits & Patricia van Echtelt**

Het aantal zelfstandigen zonder personeel in Nederland is de laatste jaren sterk toegenomen. Waren er in 2005 nog 677.000 zzp'ers, in 2016 was dit aantal gegroeid tot meer dan 1 miljoen (CBS StatLine, 2017). Momenteel maken zzp'ers 12% van de werkzame beroepsbevolking uit. De groei van het aantal zzp'ers roept fundamentele vragen op over de manier waarop de wet- en regelgeving rond arbeidsrelaties in Nederland is georganiseerd. De keuze om zzp'er te worden gaat immers niet alleen het individu aan, maar raakt bijvoorbeeld ook aan zaken als de inrichting van het socialezekerheidsstelsel en verdringing en oneigenlijke concurrentie op de arbeidsmarkt. Een aantal jaar geleden heeft het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken een themanummer gewijd aan zzp'ers (2011, nr. 3). Dit resulteerde in een aantal interessante resultaten, maar riep ook nieuwe vragen op (Dekker & De Beer, 2011). De actuele discussies over zzp-schap zijn voor het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken reden om opnieuw een themanummer te wijden aan dit belangrijke onderwerp. Een van de vragen die hierbij centraal staat, is hoe het zzp'ers vergaat wat betreft hun werktevredenheid, financiële positie, welbevinden en ervaren gezondheid. Dit kan afhankelijk zijn van hun beweegredenen: worden ze zzp'er tegen wil en dank of juist uit volle overtuiging? Voor beleid gericht op zzp'ers is een beter inzicht in deze motieven van belang, omdat het voor een deel zal bepalen welke behoeften zzp'ers hebben aan bijvoorbeeld collectieve regelingen voor inkomensbescherming of juist keuzevrijheid.

Groei aandeel zzp'ers: kans of bedreiging?

In de discussie over de groei van het aandeel zzp'ers zijn grofweg drie perspectieven te onderscheiden, die elkaar niet noodzakelijkerwijs uitsluiten. Het eerste perspectief stelt dat zzp-schap meer gestimuleerd zou moeten worden omdat zzp'ers de motor van de economie zouden zijn. Volgens deze zienswijze voorzien zzp'ers in een behoefte aan flexibiliteit en specialistische kennis bij hun opdrachtgevers en klanten. Ze creëren banen en dragen bij aan innovatie. Het beeld dat hier naar voren komt, is dat van de zzp'er die bewust voor het ondernemerschap kiest en daar vaak ook succesvol in is. In deze visie zou het

* Wendy Smits is lid van de redactie van TvA en is verbonden aan het CBS en de Universiteit Maastricht/ROA. Patricia van Echtelt is lid van de redactie van TvA en is verbonden aan het Sociaal en Cultureel Planbureau. E-mail: P.van.Echtelt@scp.nl.

zzp-schap verder gestimuleerd moeten worden, bijvoorbeeld door middel van fiscale regelingen (zie bijvoorbeeld Ter Weel et al., 2017).

Het tweede perspectief brengt de groei van het aantal zzp'ers in verband met gedwongen zelfstandigheid of schijnzelfstandigheid en stelt dat deze vorm van flexibilisering van de arbeidsrelatie aan banden zou moeten worden gelegd. In deze visie worden mensen zzp'er omdat ze er niet in slagen een baan als werknemer te vinden, zijn ze afhankelijk van een enkele opdrachtgever, kunnen ze niet hun eigen werk organiseren en verdienen ze amper genoeg om het hoofd boven water te houden. De bescherming en zekerheid die werknemers hebben door de wet- en regelgeving rond een reguliere arbeidsovereenkomst, lopen deze gedwongen zzp'ers mis. Vanuit dit perspectief zouden werkenden meer bescherming moeten genieten en zou verandering in wet- en regelgeving werkgevers moeten ontmoedigen werknemers te vervangen door zzp'ers (Ministerie van SZW, 2017; Ministerie van Financiën, 2015).

Het derde perspectief neemt de groei van het aandeel zzp'ers als een gegeven, maar waarschuwt dat het Nederlandse stelsel hier nog onvoldoende op ingericht is. Dit geldt bijvoorbeeld voor collectieve scholingsfaciliteiten en pensioenregelingen en vooral voor arbeidsongeschiktheidsregelingen die voor zzp'ers minder makkelijk toegankelijk zijn dan voor werknemers. Dit heeft niet alleen gevolgen voor het welzijn van de individuele zzp'er, maar raakt ook anderen, bijvoorbeeld wanneer het draagvlak van de sociale zekerheid hierdoor vermindert (Josten et al., 2014; Ministerie van SZW, 2017).

Zzp-schap: lust of last?

De perspectieven sluiten elkaar niet zonder meer uit vanwege de grote verscheidenheid in de motieven en kenmerken van zzp'ers. Dé zzp'er bestaat niet, concludeert het Interdepartementaal Beleidsonderzoek zzp (Ministerie van Financiën, 2015). Mensen hebben verschillende motieven om als zzp'er te gaan werken: ze willen eigen baas zijn, kunnen als zzp'er arbeid en zorg beter combineren, worden zzp'er naast een baan als werknemer omdat ze meer afwisseling in hun werk willen of waren werkloos en zagen het zzp-schap als kans om weer aan het werk te kunnen gaan. Ook de bijdragen in dit themanummer benadrukken de grote diversiteit aan subgroepen zzp'ers (zie bv. de bijdragen van Ronald Dekker, Conen & Schippers, Dirven et al., Josten & Vlasblom).

Het beeld van de zzp'er dat uit de verschillende bijdragen naar voren komt, is niet zonder meer somber. De zzp'ers die met overwegend negatieve motieven starten, zijn in de minderheid (zie o.a. de bijdragen van Conen & Schippers; Dirven et al.). Het CBS-bericht van Kösters en Smits in dit themanummer geeft een overzicht van welke zzp'ers vanwege negatieve motieven zijn gestart en welke zzp'ers economisch en organisatorisch afhankelijk zijn van één opdrachtgever. Zzp'ers zijn op veel aspecten ook meer tevreden met hun werkomstandigheden dan werknemers, ook als zij aanvankelijk niet uit volle overtuiging voor het zzp-schap hebben gekozen. Josten en Vlasblom laten zien dat ook wanneer werknemers vanuit negatieve startmotieven zelfstandige worden – bijvoorbeeld

omdat hun baan op de tocht staat – hun tevredenheid toeneemt. Wel ligt die tevredenheid lager dan die van zzp'ers uit eigen keuze.

Hoewel zzp'ers redelijk tevreden lijken te zijn, zijn er toch enkele aandachtspunten. Zo blijkt zowel uit de bijdragen van Conen en Schippers als van Dirven et al. dat zzp'ers die starten vanwege 'negatieve' motieven, minder succesvol zijn in hun onderneming en een lager inkomen hebben. Ook de ervaren gezondheid is voor deze groep minder rooskleurig zo blijkt uit de bijdrage van Dirven et al. Ze hebben vaker burn-outklachten en er zijn aanwijzingen dat deze klachten te maken kunnen hebben met de geringere werkzekerheid van deze groep.

Arbeidsonzekerheid heeft ook invloed op andere aspecten van het persoonlijke levensdomein. Annink en Den Dulk gaan in op de werk-privébalans van zelfstandig ondernemers. Noodgedwongen ondernemerschap en veel contact met klanten beïnvloeden de balans negatief. Ook het beleid, de economische situatie en culturele aspecten in een land hebben invloed op de ervaren werk-privébalans van zelfstandig ondernemers. Chkalova en Van Gaalen hebben onderzocht in welke mate een onzekere arbeidssituatie samenhangt met de kans om samen te gaan wonen en de kans om te gaan trouwen. Uit hun analyses blijkt dat vooral laagopgeleide mannen en vrouwen met een onzekere arbeidsrelatie een kleinere kans hebben om te gaan trouwen. Het negatieve effect blijkt echter vooral voor werknemers met een onzekere situatie te bestaan, voor zelfstandigen is het effect minder duidelijk.

Invloed van wet- en regelgeving

In het maatschappelijk debat wordt de sterke groei van het aantal zzp'ers vaak geweten aan de specifieke wet- en regelgeving die het zzp-schap in Nederland aantrekkelijk maakt. Kösters vergelijkt de Nederlandse wet- en regelgeving die van invloed kan zijn op de vraag naar en het aanbod van zzp'ers met die van enkele andere Europese landen. Zij concludeert dat in Nederland in vergelijking met andere landen zowel meer wet- en regelgeving is die positief kan uitpakken op de keuze om als zzp'er te starten, als wet- en regelgeving die het aantrekkelijker maakt voor werkgevers om een zzp'er in te huren in plaats van een werknemer aan te nemen.

Ook de boekenrubriek in dit nummer staat in het teken van de flexibilisering van de arbeidsmarkt in relatie tot Nederlandse wetgeving, waarbij zowel Vos als Glebbeek in hun bespreking het accent leggen op zzp'ers. De Beer en Verhulst (2017) besteden in hun publicatie aandacht aan de Wet DBA (Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties). Deze is bedoeld om het onderscheid tussen 'echte' zelfstandigen en 'schijnzelfstandigen' te verduidelijken. Vaak wordt gesuggereerd dat de wetgeving ertoe heeft geleid dat ook 'echte' zzp'ers minder opdrachten krijgen. Het CPB-rapport van De Graaf et al. (2016) geeft onder andere inzicht in de kosten en risico's die werkgevers vermijden als ze flexibel personeel – en vooral zzp'ers – inzetten in plaats van vaste krachten. Gezien het ongelijke

speelveld tussen vaste en flexibele arbeidsrelaties in Nederland lijkt het een voor de hand liggende keus voor werkgevers om vaker voor flexibel personeel te kiezen.

Uitdagingen voor beleid

Verschillende auteurs in dit themanummer stippen een aantal maatschappelijke kwesties aan die nog aandacht vragen. Erik Stam noemt in zijn column het risico van onderinvestering in scholing voor de lange termijn welvaart in Nederland. Hij wijst op de spagaat waarin zzp'ers zich bevinden: als het goed gaat, is er geen tijd, en als het slecht gaat, is er geen geld om in zichzelf te investeren. Ronald Dekker geeft aan dat met name zzp'ers aan de onderkant van de arbeidsmarkt beter af zouden zijn als werknemer. Ook Josten en Vlasblom benadrukken de kans op armoede voor deze groep en Conen en Schippers wijzen op het gebrek aan financiële competenties die de faalkans vergroten. De auteurs waarschuwen ervoor dat het zzp-schap niet moet worden gezien als een vanzelfsprekend alternatief voor degenen die niet als werknemer aan de slag kunnen. Dat zou ervoor kunnen pleiten de inhuur van zzp'ers door werkgevers financieel minder aantrekkelijk te maken. Fabian Dekker wijst er in zijn column echter op dat het zzp-schap met de nodige overheidssteuning wel degelijk kan worden ingezet om mensen die langdurig aan de kant hebben gestaan weer perspectief op werk te bieden. Hij waarschuwt daarom tegen het al te rigoureus afschaffen van alle fiscale voordelen voor zzp'ers. De bijdragen in dit themanummer laten zien dat er een grote verscheidenheid schuilt achter dé zzp'er in Nederland. De discussie over de positie van zzp'ers zonder deze nuance kan gemakkelijk tot spraakverwarring leiden. De problematiek gaat bovendien verder dan de individuele situatie van de zzp'er en kan niet los worden gezien van fundamentele vragen over arbeidsrelaties en de inrichting van het sociale stelsel in Nederland. Een debat over de positie van zzp'ers in Nederland kan daarom niet worden gevoerd tegen wil en dank, maar alleen uit volle overtuiging.

Literatuur

- CBS (2017). *Werkzame beroepsbevolking: positie in de werkkring*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd via <http://statline.cbs.nl/StatWeb>.
- Dekker, F., & De Beer, P. (2011). Zzp'ers in Nederland: zijn ze nu echt in beeld? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 27(3), 245-247.
- Josten, E., Vlasblom, J.D., & Vrooman, C. (2014). *Bevrijd of beklemd? Werk, inhuur, inkomen en welbevinden van Zzp'ers*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ministerie van Financiën. (2015). *IBO Zelfstandigen zonder personeel*. Den Haag: Ministerie van Financiën.
- Ministerie van SZW. (2017). *Onderzoek varianten kwalificatie arbeidsrelatie*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Ter Weel, B., Vriend, S., Smits, T., Witteman, J., & Rosenboom, N. (2017). *Evaluatie fiscale ondernemersregelingen*. Amsterdam: SEO economisch onderzoek.

Overlijden Jacques van Hoof

Op woensdag 5 juli 2017 ontvingen wij het verdrietige bericht dat op 75-jarige leeftijd ons redactielid Jacques van Hoof is overleden. Jacques was medeoprichter van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken en is tot aan zijn overlijden actief geweest voor het tijdschrift: als voorzitter, redactielid, auteur, reviewer en boekenredacteur. Wij zullen zijn betrokkenheid en gedrevenheid zeer missen.

Op deze website zullen wij in een in memoriam gepaste aandacht besteden aan de grote rol die Jacques heeft vervuld voor ons tijdschrift en zijn grote bijdrage aan de Nederlandse arbeidssociologie.